

PERE SAMPOL

El fracàs d'Espanya

UN HORITZÓ PER A CATALUNYA,
UNA ESPERANÇA PER A BALEARS

EDICIONS **DOCUMENTA** BALEAR

2013

Pròleg

La sensació de desfeta i fins i tot d'estafa és inevitable. Una vegada més l'Estat Espanyol ha estat incapaç d'aprofitar un període de creixement econòmic i d'estabilitat política i social. Pere Sampol i Mas analitza en aquest llibre el fracàs polític, econòmic i social de l'Espanya de González, Aznar, Zapatero i Rajoy. La llarga trajectòria política d'aquest històric dirigent de l'esquerra nacionalista li ha permès conèixer tots els àmbits de la nostra administració, la municipal, la insular, la balear com a conseller i vicepresident del Govern Balear (1999-2003), i finalment, l'estatal com a senador (2007-2011). Aquest inquiet montuïrer també ha tengut una activa faceta de dinamitzador cultural i ha escrit nombrosos treballs on recull les seves experiències i les seves propostes econòmiques i socials. S'ha de destacar en especial *Espanya no té remei. Un mallorquí al Senat* (2011), on exposava la seva crítica a l'Estat de la segona Restauració, el bipartidisme i el neocentralisme.

Dos anys després, el seu veredicté és ben clar. El desastre actual ha estat provocat per una perversa combinació d'ostentació, fatxenderia, immodèstia i fatuïtat que s'han conjugat amb el tradicional ultranacionalisme espanyol en clau cultural exclusivament castellanista. Tot això adobat amb altes dosis de corrupció i una falta de respecte pel bé comú quasi malaltissa. En aquest context, la situació de les Illes Balears és especialment penosa. La seva situació perifèrica no l'ha protegida ni dels atacs contra la llengua i cultura pròpies ni d'una corrupció que ha superat tots els límits. A més, com destaca amb gran luxe de dades Pere Sampol, les Illes Balears pateixen l'espoli fiscal més gran de tot el món occidental, quantificable en un 14% del producte interior brut any rere any.

Evidentment, el fracàs d'Espanya ve de molt enrere. Com a estructura política, el predomini de Castella ha estat letal. A l'Edat Mitjana, estava molt estesa la idea d'Espanya com a una realitat geogràfica, i fins a cert punt cultural, que era hereva directa de la Hispània romana. Això feia que fos més o menys sinònim de Península Ibèrica, un territori dividit en nombrosos regnes (estats) i diverses llengües i cultures nacionals o protonacionals. Així, Jaume I podia dir de Catalunya, «que és lo millor regne d'Espanya, el pus honrat e el pus noble», sense subordinar-se de cap manera a Castella o Portugal. Però a partir de la unió dinàstica del 1479 entre les corones de Castella i Aragó, el predomini castellà fou cada vegada més gran. Castellà s'apoderà d'Espanya i marginà paulatinament les cultures no castellanques, provocant un endèmic problema d'opressió cultural i nacional en els territoris de parla catalana així com a les terres basques, a Galícia, i, en part, també a Astúries, Canàries i Aragó. En aquest procés destaquen dates com 1626 (la Unió d'Armes del comte-duc d'Olivares), 1707-1715, (Decrets de Nova Planta), 1833 (creació de les províncies) i 1876 (supressió dels furs bascos). Sembla com si les paraules que va escriure el 1625 el comte-duc d'Olivares s'haguessin gravat a foc en els governants madrilenys: «que trabaje y piense (el rei) con consejo mudado y secreto por reducir estos reinos de que se compone España al estilo y leyes de Castilla sin ninguna diferencia».

El menyspreu als territoris de llengua i cultura catalanes es va arrodonir el 1768 amb la reial ordre que imposava de manera exclusiva el castellà a l'ensenyament. La Constitució del 1978 i l'obligada preautonomia varen obrir un camí que semblava poder restablir un equilibri vulnerat durant segles. Però l'arribada al poder dels sectors més castellanoespanyolistes, tan a Madrid com a Palma ha suposat una involució i un retorn a un projecte d'Estat nació excloent i centralista.

Des del punt de vista econòmic, el fracàs resulta espectacular després de quasi dues dècades (1993-2008) de creixement però no

de desenvolupament sostenible. En aquest cas els problemes també venen d'enrere. La Corona de Castella es va annexionar Amèrica a l'inici del segle XVI però no va saber gestionar l'enorme riquesa mineral de Mèxic i el Perú. En canvi, les colònies de Gran Bretanya i dels Països Baixos si que constituïren un puntal per al seu creixement comercial i industrial. Posteriorment, el moderat creixement dels territoris hispànics en el segle XVIII es va cremar literalment en un seguit interminable de guerres, entre 1793 i 1840, provocades en part per la desastrosa política exterior dels borbons. En el segle XIX, es va engegar un lent procés de modernització i industrialització que durà Jordi Nadal a escriure un llibre fonamental, *El fracaso de la Revolución Industrial en España* (1975). Així i tot, s'ha de reconèixer que, afavorida per la conjuntura de la Gran Guerra del 1914-1918, l'economia espanyola va créixer molt en els anys 10' i 20' del segle XX i que la crisi del 1929 no va tenir les conseqüències devastadores que patiren els Estats Units o Alemanya. Però aquesta relativa prosperitat, i fins i tot modernitat, fou capolada per tres anys de sagnant guerra civil i més d'una dècada d'absurda autarquia. La fam, l'estraperlo i l'emigració foren el fruit de les delirants polítiques econòmiques dels neoimperialistes castellanoespanyols, que, tanmateix, mentre els altres règims feixistes intentaven conquerir el món, només varen ésser capaços d'ocupar, i encara momentàniament, la ciutat internacional de Tànger.

Certament, amb el desenvolupament impulsat pel Pla d'Estabilització i Liberalització Econòmica del 1959, les coses varen canviar, i molt. Però no s'ha d'oblidar que l'anomenat, en ocasions, «miracle espanyol», dels anys seixanta, fou possible sobretot gràcies a una conjuntura europea de creixement i benestar social que permetia allora atreure una immigració d'obriers, poc o gens qualificats, procedents dels països mediterranis, i emetre un turisme de masses que transformaria radicalment tot el litoral mediterrani. Paral·lelament, i com ha denunciat en diverses ocasions Pere Sampol, Madrid creixia d'una manera desmesurada, com a capital de l'Estat i depre-

dadora de les regions perifèriques més dinàmiques. Com ha dit el gallec Oscar Pazos, la «hipercapitalització» de Madrid s'ha conjugat amb una «economia subsidiària i improductiva, una cultura funcionarial i adotzenada, una societat carrinclona i apàtica».

De fet, les conseqüències de la crisi del 1973-1983 ja demostraren la poca solidesa del creixement espanyol. Però la fortalesa del turisme i l'auge de la construcció facilitaràn, amb algunes crisis conjunturals, un llarg període de creixement des de mitjans anys vuitanta fins al 2008. En aquest context, per primera vegada en la història, un estat secularment d'emigrants es va convertir en una terra d'acollida de milions d'immigrants. Ara bé, com molt bé detalla Pere Sampol, una vegada més, com tantes altres vegades en el passat, el creixement es fonamentava més en la destrucció del territori i l'especulació que en la recerca i les millores en la producció.

Ben mirat, sorprèn que no hi hagi més llibres com aquest, que cerquin les causes d'un desastre econòmic i social que ha provocat un inesperat empobriment de sectors importants de la població. Dels sectors populars i de les classes mitjanes evidentment, perquè, com si encara fóssim a la primera Restauració (1874-1923), elitista, caciquista, i classista, no s'ha fet res per a repartir la càrrega de la crisi. Ni impostos sobre el patrimoni ni impost sobre les grans fortunes o sobre les transaccions bancàries especulatives. Ni tan sols, i això ratifica el suport polític estatal a l'especulació, s'ha generalitzat la dació en pagament. La crisi la paga «el poble», un concepte certament difús i complex, que era molt del gust de Josep Termes, i que en tot cas es contraposava als sectors hegemònics.

De totes maneres i encara que resulti un tòpic, s'ha de recordar que les crisis també suposen noves oportunitats. Com que Pere Sampol és molt optimista parla d'una oportunitat per a Catalunya i una esperança per a les Illes Balears. Certament el fibló que provoca la crisi està afectant poderosament institucions fins ara intocables, com la monarquia o el bipartidisme. Convé recordar que la crisi del 1898 va impulsar que, per primera vegada en la història,

una part de la burgesia catalana s'incorporà al moviment regionalista/nacionalista. Així, ja el 1901 el sobiranisme aconseguí ésser majoritari a Barcelona. A Mallorca, com sempre, les coses varen anar diferent. Miquel dels Sants Oliver publicà el seu magnífic corpus nacionalista amb el títol de *La qüestió regional* (1898) i els republicans, de la mà de Lluís Martí, Jeroni Pou i Francesc Garcia Orell, esdevingueren més federalistes, regionalistes i catalanistes. Però malgrat els seus esforços el sistema monàrquic, caciquil i bipartidista mantengué la seva hegemonia.

Més de cent anys després, la duresa de la crisi, l'enormitat de la corrupció, i el fanatisme antimallorquí de bona part dels sectors dirigents obrin unes noves perspectives. Però perquè se'n puguin beneficiar els sectors sobiranistes i progressistes calen plataformes d'expressió, entitats, partits polítics i, sobretot, eines de reflexió com el llibre que tan gustosament prologam.

Antoni Marimon Riutort